

Om skatter

Per Flensburg

Professor i informatik

Ett populärt (?) samtalsämne är skatter. Den enda människa som tycker att det är kul att betala skatt är förmodligen Mona Sahlin. Alla försöker betala så lite skatt som möjligt. Att betala skatt på arbete och göra investeringar avdragsgilla ger dock konstiga effekter. Säg att jag vill köpa en grej som kostar 100 kr. Då måste jag tjäna 200 kr för hälften av min inkomst går till skatt. Och min arbetsgivare får betala 300 kr för arbetsgivaravgiften är 50%. Låt oss vidare säga att den som tillverkar prylen lägger på 100% på den verkliga kostnaden. Då kostar det 50 kr att tillverka prylen och tillverkaren betalar 25 kr i skatt. Har tillverkaren en människa som gör det får denne 25 kr i lön, ty vi har ju 50% arbetsgivaravgifter. Och av de 25 kr får arbetaren behålla 12:50, resten går i skatt. Så om jag köper en grej för 100 kr så drar staten in $100+100+25+25+12:50 = 262,50$ kr!

Om nu en robot gör prylen så är den kostnaden avdragsgill. Låt oss säga att jobbet med att göra denna märkliga pryl även av en robot är 50 kr. Men denna kostnad är avdragsgill eftersom det är en investeringskostnad. Så tillverkaren får först betala 25 kr i skatt på sin vinst, men sedan drar den av 50 kr på robotens kostnader. Så i detta fall blir totala skatteuttaget $100+100+25-50 = 175$ kr, alltså 87,50 mindre än vid manuellt arbete. Inte konstigt att arbete automatiseras!

Nu är ju mitt exempel förenklat men det visar ju tydligt på principen och tendensen att automatisera. Det leder till att arbetare blir utan jobb, måste skola om sig, blir kanske långtidsarbetslösa, kanske rent av sjuka. Allt detta kostar pengar som staten måste in genom skatter. Så det märkliga är att ju högre skatterna är, desto mindre skatt får staten in och desto mer pengar behöver den. Därför måste man ta ut skatt på annat än arbete. Moms är en sådan skatt, skatt på bensin, diesel och el är en annan. Det finns säkert fler områden som beskattas men jag nöjer mig med detta. För nu pratas det om cirkulationssamhället där man byter grejor med varandra. Det ger inga skatteinkomster. Vi konsumerar 4 ggr så mycket som jorden tillåter, så vi måste konsumera mycket mindre. Detta minskar skatteinkomsterna. Vi skaffar el-bilar och el-skatten är betydligt lägre än bensin- och dieselskatt så där förlorar statens skatteintäkter. Vi skaffar dessutom solpaneler och minskar vår elförbrukning och därmed statens skatteintäkter. Inte konstigt att sossarna pratar om nya skatte såsom fastighetsskatt, gåvoskatt och arvsskatt. Dessa skatter är inte nya, vi har haft dem förut. Fastighetsskatten hade bl a den effekten att små skärgårdstorp fick en skyhögt fastighetsskatt, så ägarna hade inte råd att bo kvar utan fick sälja den till rika krösusar som använde den enbart som sommarstuga. Service i form av affärer, skolor och trafik försvann och skärgården avfolkades ännu mer. Ja, det var faktiskt inte bara skärgården utan gällde i viss mån hela landsbygden. Men staten fick massor av pengar!

Om man nu vill undvika dessa horribla effekter men ändå ha en rimlig nivå på offentliga tjänster såsom skolor, sjukvård, infrastruktur och brottsbekämpning hur ska man då göra? Grundbulten är, som mitt första exempel tydligt visar: Skatt på arbete! Om vi tar bort skatten på arbete, hur ska då stat, kommuner och regioner få in tillräckligt med pengar? Jag vill här ta upp idéer från två samtida filosofer, nämligen John Rawls (1921-2002) och Nozick (1938-2002). För att börja med den senare så har han formulerat sin maxim: "*Från var och en efter som han väljer, åt var och en efter hur han väljs.*" (Marc-Vogau et al, 2000 s 549). Nozick säger

vidare: *"Den minimala staten är den mest omfattande stat som kan accepteras. Varje stat större än så kränker människans rättigheter"* (Marc-Vogau et al, 2000 s 539). Detta indikerar att för honom är individens frihet det absolut viktigaste. Dock tycker jag inte att han ger några mer omfattande argument för detta, utan det är som ett axiom. Vi handlar då genom våra fria val och om allt annat går rätt till (han säger dock inte vad som menas med "rätt") så får vi vad vi förtjänar. För att ta ett exempel: Väljer vi att spela bort alla våra pengar på poker, ja, då får vi stå vårt kast!

Rawls främsta invändning mot Nozicks maxim ligger i hans syn på ett samhälles grundläggande institutioner, nämligen att sociala och ekonomiska olikheter ordnas så att de blir till fördel för dem som är minst gynnade. Om vi tar samma exempel som tidigare; att jag spelar bort alla mina pengar på poker, så är jag i ett "Rawlsk" samhälle garanterad någon form av hjälp och stöd (Marc-Vogau et al, 2000 s 530), medan jag i ett "Nozickskt" är lämnad åt mig själv och får ta mig fram tack vare andra människors godhet

Att som Rawls ha en princip med denna innebörd förkastar Nozick eftersom det bygger på ett mönster i fördelningen och detta förminskar den individuella friheten. Däremot noterar han att människor i det kapitalistiska samhället ofta överför innehav till andra om detta gynnar dem själva. Vålgörenhet utövas för att givaren på något vis vinner något själv, antingen i form av rent samvete eller högre status. Den som mottager gåvorna är då den som väljs och denne ska då bete sig på ett sådant sätt att den får vad den behöver. Mer generellt: Rättvisa uppstår genom individuella frivilliga handlingar och inte enligt något visst mönster.

Jag tycker nog att Nozick påminner lite grand om Hägerström (1911) i det att han avvisar ett allmänt mönster för vad som är rättvisa. Men till skillnad från Hägerström, menar Nozick att det är fruktbart att diskutera rättvisa, men den uppkommer naturligt mer eller mindre av en slump.

En annan sak jag associerar till är anarkismen (Richards, 1984). De anser att människan är i grunden god och att det som gör henne ond är samhällets förtryckande strukturer. Nozick menar att människan ska ha största möjliga frihet, då blir samhället per automatik gott och rättvist. Men det är just så han definierar vad som gör något rättvist.

På sid 520 (ibid) menar Rawls att sanning och rättvisa är de främsta dygderna för mänsklig verksamhet och går inte att kompromissa med. Han kommer sedan in på vad detta innebär för samhället. Han antar att dessa rättviseregler bildar ett samarbetsamhälle, där det sociala samarbetet gör det möjligt för alla att leva ett bättre liv än om var och en skulle ha levt av sina egna ansträngningar. Samtidigt innebär detta, menar Rawls, att de som har det bättre gärna vill fortsätta med det och inte dela med sig till de som har det sämre. Detta kan faktiskt formuleras så att var och en betalar skatt till samhället i enlighet med det liv vi valt att leva och vi får av samhället de tjänster samhället anser vi behöver. Skillnaden är alltså att Rawls utgår från ett kollektivt samhälle, medan Nozick utgår från enskilda (och goda) individer.

Nozicks lösning på det skatteproblem jag skissade på tidigare är den skattväktarstaten, som tillhandahåller rättsväsende och försvar men i övrigt får medborgarna själva betala. Man minskar alltså det offentliga utgifterna och överlåter resten till privata aktörer. Rawls har egentligen samma princip, men med tillägget att man tar ut skatt för att minska orättvisorna i samhället. De bygger sin filosofi på frihet och rättvisa. Men säger inget om **vad** som beskattas. Det har funnits en del idéer: ProduktionsMervärdeSkatt (Proms) där själva varorna och deras mervärde beskattas. En slags moms som sprids ut över hela tillverkningskedjan. Det leder bara till mer administration och ger egentligen inga nya skatteintäkter. Ett annat område man tänkt

beskatta är finansiella transaktioner, den s k Tobinskatten. Men det har inte skett, istället har man underlättat handeln med aktier och fonder genom ISK. Bägge dessa ansatser handlar om nya områden att beskatta, inte om det grundläggande problemet: *Vad* ska beskattas?

I min värld borde det vara tämligen självklart: Vi förbrukar 4 jordklot och måste minska vår konsumtion radikalt om klotet ska överleva. En konsumtionskatt, som blir högre ju mer vi konsumerar kan vara intressant. Men hur ska den tas ut? Kan göras ganska enkelt: Man utgår från inkomsterna. Antagandet är att ju högre inkomst desto mer konsumtion. Ett sådant system har vi faktiskt redan: Den progressiva inkomstskatten! Men med en renodlad konsumtionsbeskattning ska sparande och investeringar inte beskattas. Så sparande på bank eller investeringar i aktier och fonder ska inte beskattas. Räntor borde i princip inte tillåtas ej heller utdelningar på aktier. Men jag fruktar att om detta inte tillåts kommer intresset att spara och investera vara ganska lågt.

Referenser

Hägerström A (1911): Om moraliska föreställningars sanning, Installationsföreläsning, Stockholm

Marc-Vogau K, Bergström L, Carlshamre S (2000): Filosofin genom tiderna – 1900-talet Efter 1950, 2:a upplagan, Thales, Stocholm

Richards V (1984): Ericco Malatesta: His life and ideas, London free press, London